

ייצור גבינות במחלבה בבעלות משותפת של יהודים ונכרים

- א. טעם איסור גבינות נכרים
- ב. גבינת נכרים - גזירה שבמנין
- ג. האם יש צורך בהכנסת האנזים ע"י המשגיח
- ד. בשותפות ישראל וגוי סגי בהשגחת ישראל
- ה. דין גבינות המיוצרות ע"י יהודים ועבור יהודים
- ו. גבינות רכות לעומת גבינות קשות

מחלבה ישראלית עברה שינוי בעלות ע"י שנעשתה שותפה לחברה נכרית מחו"ל. יש לעיין האם דבר זה מחייב שינוי בנוהגי הכשרות וההשגחה? עיקר השאלה בנדון זה הוא לגבי עשיית הגבינה, האם אין בזה חשש של גבינת נכרי, האם אפשר להמשיך בנוהל שנהגו עד היום, שהמשגיח מצוי במחלבה ומפקח על הכשרות ורואה את עשיית הגבינות - או שמא לא סגי בהכני, אלא חייב מעתה, הוא בעצמו, להכניס את החומר המגבן לתוך החלב כדי שלא יהיה בגבינה חשש של גבינת נכרי?

א. טעם איסור גבינות נכרים

בטרם נעסוק בבירור השאלה הנ"ל ראוי להקדים פלוגתת הראשונים בגדר איסור גבינת נכרי. דעת ר"ת בתוס' במס' ע"ז (לה, א ד"ה חדא) דאיסור גבינה לא הוי דבר שבמנין דצריך מנין אחר להתירו, דכשאסורוהו מתחילה לא אסורוהו אלא משום ניקור (פי' חשש ארס נחשים) ואנו שאין נחשים מצויים בינינו אין לחוש, וגם משום עור קיבה נבלה אין לחוש במקומות שמעמידים אותה בפרחים, וכן גאוני נרבונו התירו אותם במקומן מטעם שמעמידים אותם בפרחים עיי"ש¹.

ב. גבינת נכרים - גזירה שבמנין

דעת רבינו חננאל, הרמב"ם (פ"ג הי"ד מהלכות מאכלות אסורים), הרשב"א (תוה"ק ב"ג ש"ו) ועוד ראשונים, דגבינה הוי דבר שבמנין, ולדעתם אף במקום שידוע שמעמידים אותה בפרחים יש לאוסרה, וכן פסק בשו"ע (יו"ד סי' קטו סע' ב) דאפילו העמידה בעשבים אסורה, וכתב הרמ"א דכן המנהג, ואין לפרוץ גדר אם לא במקום שנהגו בהם היתר מקדמונים. ע"כ.

1. ובב"י (סי' קטו סע' ב) לאחר שהביא שיטת התוס' ור"ת, כתב ע"ז וז"ל: "ואפשר דלא למעשה אמרו כן אלא להוראה, וכן מוכיח תחילת דבריהם שכתבו אומר ר"ת כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאיסור גבינות וכו'". אולם לענ"ד דבריו צ"ע, דמשמעות המשך התוס' בוודאי הוא הלכה למעשה, וכן מצאתי במדכי ע"ז (סי' תתכ"ו) שכתב וז"ל וכ"כ ר"ת בתשובה וז"ל כל עצמי אני מתיר גבינות העכו"ם בחלב שחולבין לעשות גבינה, אבל לא בחלב שחלבו לאכילה ולכותח לזה אני אוסר, הרי שדעת ר"ת להתיר למעשה. ושו"ר בחזו"א סי' מ', שתמה כך על הב"י כנ"ל.

ג. האם יש צורך בהכנסת האנזים ע"י המשגיח?

ומעתה איכא לעינא מה הדין במחלבה שנמצאת בא"י, והחלב שנכנס לתוכה, שממנו עושים את הגבינה הוא חלב ישראל, רק הבעלות של המחלבה היא נכרית (אמנם בשותפות ישראל, עי' להלן) - האם גם זה יש לאסור מכח לא פלוג, ולא מהני שיטנו משגיח במחלבה הרואה ומפקח על עשיית הגבינה, או שאפשר להקל.

והנה, מצינו ברמ"א שם שכתב בזה"ל: "ואם הישראל רואה עשיית הגבינה והחליבה מותר". עכ"ל. הרי מפורש יוצא מדבריו דבנדון דידן שרי, והגבינה לא נכנסת לגדר גבינת עכו"ם. אולם הש"ך (שם ס"ק כ) האריך לחלוק עליו, ודעתו דגם אם ראה הישראל עשיית הגבינות אין להתירו, וטעמא דמילתא דכיון דאסרו חכמים גבינות עכו"ם כל הגבינות אסרו, דהא אפילו אם העמידוהו בפרחים אסרום משום לא פלוג, א"כ הוא הדין אם ראה ישראל שעשאו הנכרי לא מהני, עיי"ש. גם הפרי חדש והגר"א ס"ל כדעתו של הש"ך לאיסור. מאידך הפרי תואר והמנחת יעקב ס"ל להקל כהרמ"א, ועיי"ש בפרי תואר דמייתי כן בשם פיה"מ להרמב"ם, וכן הבית מאיר בשם שו"ת הרשב"א שמובא בב"י סו"ס קיח, וכ"כ גם התפארת למשה. וכן דעת הנוב"י (או"ח מהדו"ת סי' לז), ושם הוכיח דליכא בזה פלוגתא ולכו"ע שרי הדבר.²

ד. בשותפות ישראל וגוי סגי בהשגחת ישראל

והנה, הגם דהמקילים בוודאי יש להם על מי לסמוך, ובפרט דרמ"א ושאר אחרונים העידו שכך נהגו, וכ"נ מחזו"א (יו"ד סי' פ ד"ה ונראה) דנוטה להקל בזה עיי"ש, אבל בנדון דידן נראה דקיל טפי מכח כמה טעמים כדלהלן: טעמא חדא - דהואיל ויש במחלבה שותפות ישראל י"ל שבזה לא נאסר כלל גבינה של שותפות נכרי. וכן ראיתי בפר"ח (סי' קטו סוס"ק טו) שכתב וז"ל: "ואם הישראל וגוי הם שותפים בגבינות יש להחמיר לשים הישראל הקיבה בתוך החלב, ומיהו בדיעבד מסתברא להתיר ואף שאין לישראל אלא חלק אחד בגבינה, משום דגבינות גויים אסרו, וזו לא נכנסה תחת הגזרה כיון דשם ישראל עליה". עכ"ל. וכן בנו"ב שם בסוף התשובה כתב וז"ל: "ועי' בפר"ח שהתיר ג"כ בשותפות, אלא דאיהו כתב דוקא בדיעבד, ולענ"ד דבזה מותר לכו"ע אף לכתחילה. וכל זה לדעת מהר"ם, אבל העיקר כדעת הרמב"ם ורוב הקדמונים". עכ"ל. הרי מבואר דבשותפות ישראל גם אם הרוב שייך לנכרי מ"מ סגי במיעוט השייך לישראל. וא"כ בנדון דידן יש להתיר הדבר מכח דין השותפות, ואפילו היכא דרוב הבעלות והמניות הוי של הנכרי כיון שיש בו שותפות גמורה של ישראל, ומה עוד ששם המחלבה הוי שם ישראל.

תו נראה ולהוסיף טעם שני, ע"פ מש"כ עוד שם הפר"ח וז"ל: "אבל אם הישראל הולך וחולב והעכו"ם עושה לו גבינות לחשבון שלו א"צ לשום סיוע, משום דלשם ישראל נעשו, והו"ל כגבינות ישראל שמתעסק העכו"ם בהם שאין בכך כלום". עכ"ד. ונראה בביאור כוונתו, דמיירי דהחלב נחלב ע"י ישראל בזמן דהבעלים הם עכו"ם, וכן העכו"ם עושה בידו גבינה, ומ"מ הואיל ואיכא תרתי לטיבותא, דהיינו שבנוסף שהחלב נחלב ע"י ישראל איכא נמי ראיית ישראל את עשיית הגבינות, ולפיכך ס"ל דסגי בזה לכו"ע.

2. ר"ל גם לדעת המרדכי דהפוסקים הבינו בדעתו לאיסור, והוא הוכיח שם דליתא, אלא גם לדעתו מותר, חוץ מדעת המהר"ם, עיי"ש.

ונדון דידן הוא ממש כעין זה, שהרי החלב שנכנס למחלבה הוא חלב ישראל גמור שבא ממושבים של ישראלים, וכן עשיית הגבינה הרי נעשה עבור ישראל ובנוכחות ישראל, ולכן דינו כגבינת ישראל גם אם זה נעשה בבעלות עכו"ם.

ה. דין גבינות המיוצרות ע"י יהודים ועבור יהודים

כל זה מיידי אפילו היכא שלא נעשה עם הנכרי הסכם של קניה, אבל אם נעשה עמו הסכם כזה כבר כתב הש"ך עצמו (שם ס"ק כ) להתיר. וז"ל: "וה"ה כשאין שוכרים הבהמות וקונין סכום גבינות ממנו, א"כ הגבינות הם בשעת עשייתן של ישראל. אבל אם העכו"ם עושה הגבינות לעצמו, אע"פ שהיה שם ישראל מתחלה ועד סוף אסור". עכ"ל. אמנם דבריו צריכים בירור, דמריש דבריו משמע דבעינן שהגבינות יהיו של ישראל ורק אז מהני להתירם, ומאידך מסוף דבריו שכתב "אבל אם העכו"ם עושה הגבינות לעצמו" וכו' משמע דווקא בגבינות שעשה עבור עצמו אסורים ולא מועיל ראיית ישראל, משא"כ אם הם נעשו עבור ישראל סגי אף שלא זכה כלל הישראל בהם.

וראייתי בחזו"א (סי' מא ס"ק ג) דלאחר שהביא דברי הש"ך כתב ע"ז וז"ל: "ונראה דלא בעינן קנין המועיל, אלא כל שקנה לפי מנהגם שאינם רגילים לחזור מקרי גבינה ישראל". עכ"ל. הרי דנקט דלא סגי בעצם עשייתם עבור הישראל, אלא בעינן שיהיה קנין באופן שאין רגילים לחזור, ורק אז הוא כגבינות ישראל.

בגליון מהרש"א ציין לדברי המג"א (ס' תנ ס"ק ד), שכתב שם לענין הדין שישראל היה לו תנור ואפה בו הגוי חמץ בפסח ונתן לו הגוי בשכרו ככרות אלה שנאפו שם, דאסור ליהנות מהם, דזכה בהם בפסח בשכר התנור כיון שדרכן לעולם לתת ככרות, וא"כ הו"ל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח. עכ"ד. ולפי זה מספיק שהגוי הכין את הגבינות עבור ישראל, גם בלי שום קנין. אמנם נלענ"ד דאין זה דומה להכא, דשאני התם דהתנור הוא של ישראל והוא השכירו לעכו"ם, וכיון שהדרך הוא שהנכרי משלם עבור התנור בכיכרות שהוא אופה שם, לכן אמרינן בזה שמיד אחר האפיה זוכה הישראל בכיכרות שנאפו בתנורו. אבל הכא, שהבהמות הם של הנכרי - במה זוכה הישראל בגבינותיו של הגוי. ועל כן נראה יותר פירושו של החזו"א, שאף שאין כאן דין זכיה ממש מ"מ סגי בזה שאינם רגילים לחזור.

עוד יש להוסיף טעם שלישי להתירא ולומר, דגם לדעת הש"ך וסיעתו דס"ל דבבעלות נכרי בעינן שישראל ישים את הקיבה לתוך החלב, מ"מ בנדון דידן יודו הם להתיר, וטעם הדבר, שהרי הפועלים העובדים במחלבה הם ישראלים, רק חלקם אינם שומרי תורה ומצוות, ובזה נראה דאין זה מקרי גבינת נכרי. ואף לפי מה שכתב הש"ך (סי' קיט ס"ק ג), דאין לוקחין גבינה מישראל החשוד, שאני התם דמשום שהוא חשוד יש לחוש שעושהו באיסור, אבל הכא דידיעין שעושהו בכשרות בזה נראה דלא נאסרה גבינתו ואין דינה כגבינת עכו"ם.

וכן ראייתי בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' מו) דס"ל, שלא נאסרה גבינת מחלל שבת כמו בנכרי, ורק היכא דיש לחוש לתערובת איסור יש לאוסרה, עיי"ש. וכן נראה מדברי הדרכי תשובה (סי' קטו ס"ק ד) בשם שבילי דוד, דאין לאסור גבינת וחלב מחלל שבת, ואין דינו כגבינת עכו"ם, ורק היכא שיש לחוש לתערובות יש להחמיר, עיי"ש. וממילא לפי זה, בנדון דידן, שהחלב הוא, של ישראל, וכן כל המחמצות והחומרים שמגבנים ועושים מהם הגבינה הם כשרים, ויש שם משגיח המפקח על כל

הנ"ל, שוב אין קפידא במה שהפועל היהודי שעושה הגבינה הוא מחלל שבת³. למסקנה דמילתא יצא הדבר להתירא, ושפיר שרי להשתמש בגבינה הנ"ל בלי פקפוק.

ו. גבינות רכות לעומת גבינות קשות

ראוי עוד לציין, שכל הנ"ל מדובר אפילו היכא שיש לנכרי השותף בעלות גמורה על החברה ומוצריה, אבל אם המציאות היא שונה אז כמובן שבלאו הכי אין בזה חשש. ודבר זה טעון בירור המציאות וחוות דעת משפטית שעל פיה נעשתה המכירה והשותפות החדשה.

כמו כן יש להוסיף ולהדגיש, שכל הנדון איירי בגבינות קשות ומלוחות שהם נעשים ע"י אנזימים שהם תחליף של קיבה או פרחים של פעם, אבל גבינות רכות וקוטג' שבהן הגיבון נעשה בעזרת מחמצות, בהם יתכן מאוד שאין בהם שאלה כלל, כיון שעל גבינות אלו אפשר שלא גזרו מעולם, שכן בעבר גבינות אלו נעשו ללא כל הוספה של חומר, אלא באופן טבעי ע"י החמצת החלב, וממילא מעולם הן לא היו כלולות כלל בגזרת גבינת עכו"ם⁴. עכ"פ לגבי נדון דידן נתברר בעזהשי"ת דאפילו בגבינות קשות יש להתיר הדבר מלכתחילה, בלי שום חשש.

3. וע"ע בחזו"א סי' א ס"ק ו לעניין גדר תינוק שנשבה, ובאמרי יעקב א"י סי' א ס"ק מג.
4. ועי' שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' מה דמסופק בזה, ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' פו הביא בזה פלוגתא בין הקדמונים ודעת הרדב"ז להחמיר ומאידיך הפר"ח מיקל, עיי"ש בדבריו.